

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ
ชื่อผู้เขียน	นาย สุรัตน์ เพชรนิล
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชาปรัชญา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ผศ. รุ่งเรือง	บุญไญรส	ประธานกรรมการ
ผศ. น้อย	พงษ์สนิท	กรรมการ
ดร. ประมวล	เพ็งจันทร์	กรรมการ

บทคัดย่อ

จุดมุ่งหมายในการศึกษาแนวความคิดทางการศึกษาของพุทธทาสภิกขุก็คือต้องการให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีคิด ในเรื่องการจัดระบบการศึกษาที่ท่านได้นำเสนอโดยใช้พุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการจัดระบบการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ได้จำกัดขอบเขตของการศึกษาอยู่ที่เรื่อง ความหมายของการศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษา และกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย รวมไปถึงแนวคิดเรื่องครู ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการชี้แนะแนวทางในการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

ผลจากการวิจัยพบว่า ท่านพุทธทาสภิกขุได้มองเห็นว่า ระบบการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เป็นระบบการศึกษาที่เอาแบบอย่าง การจัดการศึกษามาจากประเทศตะวันตก ซึ่งทำให้ได้ระบบการศึกษาที่ไม่สมบูรณ์ หรือที่ท่านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการศึกษาหมาทางด้วน ซึ่งหมายความว่า เป็นการจัดระบบการศึกษาที่ทำให้มนุษย์ขาดความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องและสมบูรณ์ เป็นการจัดการศึกษาที่เพิ่มหรือเสริมสร้างสิ่งที่เรียกว่า ความเห็นแก่ตัว ให้เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ เป็นการศึกษาทำให้มนุษย์ลุ่มหลง หรือยึดติดอยู่กับสิ่งที่ เป็นวัตถุ ละเลยความมีใจสูง เพราะฉะนั้น การศึกษาที่จัดกันอยู่ในปัจจุบันจึงทำให้ผู้ศึกษา เข้ามาศึกษาเพื่อแสวงหา หรือหาโอกาสให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ เป็นวัตถุ มีการแก่งแย่ง แข่งขันในเรื่องของการครอบครองวัตถุ ซึ่งไม่ต่างอะไรไปจากพฤติกรรมของสัตว์ทั้งหลายโดยทั่วๆ ไป ผลที่ตามมาก็คือ ตัวมนุษย์เองก็ดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่มีความสุขและทำให้สภาพสังคมเดือดร้อน รุนวายเป็น

ความเห็นแก่ตัว เป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่สงบสุขในการดำรงชีวิตของมนุษย์และสร้างความเดือดร้อน รุนวาย ให้เกิดขึ้นในสังคมและวิธีการที่จะทำลายความเห็นแก่ตัว

ให้ลดลงและหมดไป ก็เป็นหน้าที่ของการศึกษาที่ถูกต้อง ดังนั้นท่านพุทธทาสภิกขุจึงได้เสนอ การ
จัดระบบการศึกษาที่ถูกต้อง ที่จะทำให้นุชนเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ซึ่งมีดังนี้

ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้ความหมายของการศึกษาตามรูปศัพท์ไว้ว่าคำว่า การศึกษา
มาจาก คำว่า ศึกษา ในภาษาบาลี ซึ่งแยกได้เป็น สะ กับ อิกขะ สะ แปลว่า เอง ตัวเอง ส่วน อิก
ขะ แปลว่า เห็น การเห็น เมื่อรวมความกันแล้วก็แปลว่า การที่จะทำให้ผู้ศึกษา มีความเห็น ความ
รู้ ความเข้าใจ ในตัวผู้ศึกษาเองอย่างแจ่มแจ้ง คำว่า การศึกษา ในความหมายของท่านพุทธทาส
ภิกขุ ดังกล่าว ผู้ศึกษาจะต้องมีการประพฤติ ปฏิบัติ ผูกอบรม โดยตัวผู้ศึกษาเองจนในที่สุดก็เกิด
ปัญญาคือ ความเห็นแจ้งในตัวเอง มิใช่เป็นการศึกษา เล่าเรียน ที่เพียงแค่อ่านออก เขียนได้ ท่อง
ได้ จดจำได้ อย่างที่เป็นอยู่ในระบบการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

จุดมุ่งหมายของการศึกษาในขั้นพื้นฐาน ท่านพุทธทาสภิกขุเสนอว่า ต้องสอนให้
มนุษย์ มีความรู้ ความสามารถ มีสติปัญญา มีความเฉลียวฉลาดและมีความสามารถในการ
ประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้จุดมุ่งหมายในระดับที่สูงขึ้นไปและเป็นจุดมุ่ง
หมายหลักที่ท่านพุทธทาสภิกขุให้ความสำคัญก็คือ การศึกษาจะต้องทำให้นุชน สามารถทำลาย
ความหลงผิดที่คิดว่า ตัวมนุษย์เอง มีตัวตนที่แท้จริงที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่เรียกว่า ความเห็นแก่
ตัว ความเห็นแก่ตัวดังกล่าว เป็นรากเหง้าของการก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมากมาย เพราะฉะนั้น
ถ้าการศึกษาสามารถทำให้นุชนทำลายความรู้สึกที่เห็นแก่ตัวออกไปจากจิตใจให้ได้ ปัญหา
ต่างๆที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่มีป้อเกิดมาจากความเห็นแก่ตัวก็หมดไป มนุษย์ก็จะเป็น
มนุษย์โดยสมบูรณ์ มีการประพฤติ ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องและจะนำไปสู่การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม
อย่างมีความสุข

ในส่วนของกระบวนการ การจัดการศึกษาที่จะให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายดังที่
กำหนดเอาไว้ นั้น ท่านพุทธทาสภิกขุได้เสนอแนวทาง รูปแบบ และวิธีการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

แนวทางการจัดการศึกษา

-แนวทางยถาภูตสัมมปปัญญานา เป็นแนวทางของการศึกษาที่จะทำให้ผู้ศึกษาเกิด
ความรู้ ประจักษ์แจ้งโดยการปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นการเห็นทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นจริงเช่น เห็นว่า
ชีวิตเป็นทุกข์ก็เกิดจากความรู้สึกที่เกิดขึ้นจริงๆ มิใช่เป็นเพียงความรู้ ความเข้าใจ จดจำได้ ท่องได้
เท่านั้น

-แนวทางไตรสิกขา เป็นแนวทางของการศึกษาที่ผู้ศึกษาต้องลงมือประพฤติ ปฏิบัติ
ฝึกอบรมที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ศีล คือ การฝึกอบรม ประพฤติ ปฏิบัติ ที่ไม่เบียดเบียนตน

เองและผู้อื่น สมภา คือ การฝึกอบรมจิตใจให้มีความสงบมีลักษณะที่เป็นความบริสุทธิ์ สะอาด มั่นคง ไม่หวั่นไหว วอกแวก และพร้อมในการที่จะทำหน้าที่การงาน ปัญญา คือ การมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นแจ้งในความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงตามที่เป็นจริง จนในที่สุดก็สามารถ ทำลายความรู้สึกที่เข้าใจผิดว่าตัวเองมีตัวตนอยู่จริงได้

-แนวทางปฏิบัติสมุปปาท แนวทางดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงลักษณะของสิ่งต่างๆ ที่มีความต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะชีวิตซึ่งมีผัสสะและต้องมีความสัมพันธ์กับ สิ่งภายนอกแล้วก่อให้เกิดความรู้สึกความมีตัวตนเกิดขึ้น แนวทางปฏิบัติสมุปปาทจะสอนให้ มนุษย์รู้และเข้าใจเท่าทันต่อความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความหลงผิดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกความมี ตัวตน

รูปแบบการจัดการศึกษา

-ระบบสหกรณ์แห่งศาสตร์ หมายถึง การรวมศาสตร์ ทุกๆ ศาสตร์ไม่ว่าจะเป็น วิศวกรรมศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ล้วนแต่เป็นความรู้ที่สามารถนำไป ใช้ประโยชน์ได้ แต่ศาสตร์เหล่านี้ก็ต้องมีศาสตร์หลักอยู่อย่างหนึ่งคือ ธรรมศาสตร์ ซึ่งจะทำให้การ นำความรู้จากศาสตร์ต่างๆ เหล่านั้นมาใช้ได้อย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

-แผนการศึกษา ท่านพุทธทาสภิกขุเสนอแผนการจัดการศึกษาประกอบด้วย พุทธิ ศึกษา คือ การอบรม ฝึกฝน ให้มนุษย์มีสติปัญญา มีความเฉลียวฉลาดเห็นความจริงของสิ่งทั้ง หลาย ทั้งปวงตามที่เป็นจริงตามธรรมชาติ จริยศึกษา คือ การฝึกอบรมลงมือประพฤติ ปฏิบัติ โดยตัวผู้ศึกษาเองให้อยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์ที่ถูกต้องดี พลศึกษา คือการฝึกฝน อบรมเพื่อก่อให้ เกิดกำลัง ในฝ่ายกายและฝ่ายจิตซึ่งต้องมีความสมดุลกัน หัตถศึกษา คือ การมีความรู้ ความ สามารถในการประกอบอาชีพและต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

วิธีการจัดการศึกษา

-โดยวิธีการที่เป็นการละ คือ ต้องละหรือทำลายความรู้สึกที่เห็นแก่ตัวออกไปจากจิตใจให้ได้

-โดยวิธีการที่เป็นการสร้าง คือ ต้องสร้างจิตสำนึกให้มีรากฐานแห่งความมีมนุษย ธรรม เช่น สร้างจิตสำนึกให้มีความรัก ความเคารพ ในสถาบันครอบครัว สถาบันครูบาอาจารย์ สถาบันพระสงฆ์

-โดยวิธีการส่วนที่ยังไม่แน่ใจ คือ การรับเอาแนวคิดทางการจัดการศึกษาที่มีอยู่ในต่างประเทศมาใช้ ต้องแน่ใจว่าจะก่อให้เกิดความเหมาะสมสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของเราแต่ถ้ายังไม่แน่ใจก็อย่ารับนำมาใช้เพราะจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาทีหลังได้

ความคิดเห็นเรื่องครู

ครูเป็นบุคคลสำคัญ เป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการดำรงชีวิตอันถูกต้องให้แก่ผู้ศึกษา ครูในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุนั้นจะเป็นใครมาจากไหนก็ได้ แต่ต้องมีการประพฤติ ปฏิบัติที่ถูกต้อง ดีงาม เป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้ศึกษาได้ มีคุณธรรม มีปัญญาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของชีวิตอย่างแจ่มแจ้งและถูกต้องและที่สำคัญที่สุดต้องสามารถทำให้ผู้ศึกษาเห็นความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงที่เป็นไปตามธรรมชาติซึ่งจะนำมาสู่การทำลายความรู้สึกที่มีตัวตนของผู้ศึกษาเองได้